

ΔΙΧΑΣΜΟΙ ΚΑΙ ΔΙΣΤΑΓΜΟΙ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

Για το βιβλίο του Γιώργου Μαυρογορδάτου «Μετά το 1922. Η παράταση του διχασμού».

ΔΕΥΤΕΡΟΣ ΣΚΕΨΗΣ
ΑΠΟ ΤΟΝ ΝΙΚΟΛΑ ΣΕΒΑΣΤΑΚΗ

Είναι γνωστή και πολυχρησιμοποιημένη η ρήση που λέει πως ένα μόνο πράγμα μας διδάσκει η Ιστορία, ότι δεν διδασκόμαστε τίποτα από την Ιστορία. Έχει τη σοφία του το απόφθεγμα, παρ' ότι μπορεί να το κάνει σημαία του κάθε πικρόχολος αντιδραστικός που βολεύεται με την απόρριψη και ξεμπερδεύει με γενικές καταδικές.

Παρ' όλα αυτά, είναι καλό να διαβάζουμε Ιστορία, έστω και αν δεν «παραδειγματίζει» όσο θα θέλαμε. Στέκομαι, για παράδειγμα, στο τελευταίο βιβλίο του Γιώργου Μαυρογορδάτου *Μετά το 1922. Η παράταση του διχασμού* (Πατάκης). Το βιβλίο συνεχίζει το νήμα του προηγούμενου, που αναφερόταν στη διαμόρφωση και στην εκτόξευση του εθνικού διχασμού στην Ελλάδα των αρχών του 20ού αιώνα.

Ποιο είναι το ελκυστικό στοιχείο σε αυτές τις συνθέσεις που εποπτεύουν δύσκολες και γεμάτες πάθη φάσεις της ελληνικής ζωής; Ένα κυρίως πράγμα, που ομολογώ πως το εκτιμώ περισσότερο από πολλά άλλα: ο σεβασμός στην πολυπλοκότητα του υλικού και η άρνηση για τις εύκολες και μονόπαντες εξηγήσεις. Ο ιστορικός και κοινωνικός επιστήμονας μπορεί να διαθέτει προσανατολισμό και πολιτικές προτιμήσεις, αλλά ούτε αποσιωπά ούτε υποβαθμίζει όσα λερώνουν την εικόνα του «χώρου» της συμπάθειάς του. Τοποθετεί τις πράξεις των προσώπων στις περιστάσεις και στα συμφραζόμενα, ωστόσο δεν σβήνει τις ευθύνες τους για το τι επέτρεψαν να συμβεί.

Ο Μαυρογορδάτος είναι «βενιζελικός» ευαισθησίας, με άλλα λόγια κοντά στο ρεύμα μιας φιλελεύθερης εκσυγχρονιστικής κριτικής στον εθνικισμό της αναδιπλώσης και στις παραδόσεις της παλαιο-συντηρητικής Ελλάδας. Διαβάζει επομένως την Ιστορία δίνοντας έμφαση στα θετικά και όχι στα αρνητικά της συμβολής του Βενιζέλου στα δημόσια πράγματα της χώρας. Αυτή όμως η προκαταρκτική ευμένεια δεν γίνεται στρατευμένος λόγος, ούτε απολογητική. Ο συγγραφέας αποφεύγει να γίνει πιστός μιας παράδοσης, ακόμα και αν είναι φανερό πως αισθάνεται πιο κοντά σε μια κληρονομιά, σε ένα σύνολο από συμβολισμούς, θέσεις και πολιτικές χειρονομίες.

Έτσι μαθαίνουμε (ή ξαναθυμόμαστε, για όσους το ξέραμε ήδη) και τις σκοτεινές πλευρές της λεγόμενης Δημοκρατικής Παράταξης, και όχι μόνο των προδρομικών σχηματισμών της δεξιάς Ελλάδας. Μπαίνουμε στα άδυτα μιας πολιτικής κουλτούρας απ' όπου δεν έλειπε η ένοπλη βία, ο τραμπουκισμός, ο αντισημιτισμός ή το φλερτ με την ιδέα του πραξικοπήματος. Προσεγιωνόμαστε έτσι στα τρομερά πάθη που έκαναν ένα συλλαλητήριο να έχει δέκα νεκρούς, πολύ πριν εμφανιστεί ο κομμουνισμός στο προσκήνιο της συλλογικής ζωής. Τα «αστικά κόμματα» παρουσιάζονται ως σύνθετες πραγματικότητες που συνδέθηκαν με διαφορετικά προγράμματα για την ελληνική νεωτερικότητα. Ο βενιζελισμός,

Πίσω από τη σκηνή του εθνικού διχασμού βλέπουμε μια χώρα που μεταμορφώνεται, που μεγαλώνει σε έκταση και βυθίζεται σε βίαιες εξάρσεις. Τεράστια βήματα που συνυπάρχουν με επώδυνες οπισθοδρομήσεις, με κρατικές αθλιότητες και το φάντασμα του αποκλεισμού των άλλων, των αντιπάλων.

παράταξη της κοινωνικής κινητικότητας και της εμπορικής-βιομηχανικής εξωστρέφειας. Ο αντι-βενιζελισμός, κόμμα κυρίως των λαϊκών και μικροαστικών φόβων και μιας ορισμένης νοσταλγίας για την «οριοθετημένη» και μαζεμένη ζωή. Ο βενιζελισμός των προσφύγων και ο αντι-βενιζελισμός του κορμού της παλαιάς Ελλάδας αλλά και των εθνοτικών μειονοτήτων.

Και βέβαια, άλλο πράγμα είναι να γνωρίζεις στο «περίπου» κάτι και άλλο να ξετυλίγεται μπροστά σου τεκμηριωμένο και καλά φωτισμένο. Να, για παράδειγμα, το μίσος και η περιφρόνηση των επιφανών ανθρώπων του Λαϊκού Κόμματος –των αντιβενιζελικών– για τους Μικρασιάτες πρόσφυγες. Στα πρωτοσέλιδα της «Καθημερινής» όλα τα στερεότυπα της αρρώστιας, της έκλυτης σεξουαλικότητας και της διαφθοράς των ηθών που έφερναν οι άθλιοι «τουρκόσποροι». Και από την άλλη, η φριχτή εβραϊοφοβία των εκπροσώπων του βενιζελισμού στη Θεσσαλονίκη του '30, εβραϊοφοβία που έφτανε στη συμμαχία με τους φασίστες πυρπολητές των εβραϊκών συνοικισμών.

Πίσω από τη σκηνή του εθνικού διχασμού βλέπουμε μια χώρα που μεταμορφώνεται, που μεγαλώνει σε έκταση και βυθίζεται σε βίαιες εξάρσεις. Τεράστια βήματα που συνυπάρχουν με επώδυνες οπισθοδρομήσεις, με κρατικές αθλιότητες και το φάντασμα του αποκλεισμού των άλλων, των αντιπάλων. Αυτό που εντυπωσιάζει πάντα είναι η ποσότητα μίσους που εκλύεται στη μικρή κλίμακα, στις αυλές και στις πλατειούλες αυτού του μικρού τόπου. Οι πολλαπλές έχθρες που στεγάζονται κάτω από τον κεντρικό εθνικό διχασμό και γίνονται η κινούμενη άμμος των ενδοκομματικών παθών και του ανταγωνισμού των άμετρων φιλοδοξιών.

Τελειώνοντας το βιβλίο του Μαυρογορδάτου, μου πέρασε από το μυαλό η απορία πώς θα γράφεται η Ιστορία της δικής μας «μνημονιακής εποχής» μετά από εβδομήντα και εκατό χρόνια. Τι θα μείνει από τα κοινωνικά χρονικά και από τις ανορθόδοξες πολιτικές κυήσεις της περιόδου; Οι ιδέες, οι κραυγές, οι υποσχέσεις ειδικών δικαστηρίων και τα δεξιο-αριστερά υβρίδια θα έχουν ασφαλώς μια θέση στην αφήγηση. Όπως, φαντάζομαι, και η υπαρξιακή κρίση μιας μεσοαίας τάξης που αποτέλεσε το μεγάλο θαύμα του προηγούμενου αιώνα, με τις θανατηφόρες διαιρέσεις και τις πεισματικές του ελπίδες.

Τώρα που έχουμε ένα σωρό διαιρέσεις, αλλά πολύ λίγες ελπίδες (και πάντως καμιά πεισματική ουτοπία να μας κινεί), τι «υλικό» έχουμε να προσφέρουμε στον αφηγητή του μέλλοντος; Εκτός κι αν αυτός ανακαλύψει τα βίντεο από τη Βουλή σε μέρες σαν την προχθεσινή. Για να βγάλει τα συμπεράσματά του για τις κακοτυχίες του δικού μας καιρού που φαίνεται πως έχουν ακόμα δρόμο μπροστά τους.

